

اهمیت عزاداری

گونه‌های ساختگی برای سوگواری اهل بیت (ع) است. عزاداری به صورت سینه‌زنی و زنجیرزنی و برپایی مراسم تعزیه و شبیه‌خوانی، از دیر زمان تاکنون معمول بوده است، لکن نوع برگزاری آن نباید سبب وهن مذهب شود. مرحوم آیه‌الله العظمی فاضل لنکرانی (ره) در پاسخ سؤالی درباره تعزیه و شبیه‌خوانی فرمودند: «اگر مشتمل بر حرام نباشد و موجب وهن مذهب نباشد، مانعی ندارد. ولی بهتر است به جای آن مجلس روضه‌خوانی برپا کنند. بلکه عزاداری برای سیدالشهدا (ع) و اصحاب آن بزرگوار، از افضل قُرَبات است.»^۵

سنت برپا داشتن مراسم عزاداری در میان مسلمان‌ها، تا حدودی رایج و متداول بوده است، چرا که هر مسلمان با وجدانی برای درگذشت پدر و مادر خویش و سایر بستگان و نیز بزرگان دینی، مجالس عزا برپا می‌کند. البته این یادها و بزرگداشت‌ها بعد از گذشت ایامی چند به طور طبیعی و به تدریج به فراموشی سپرده می‌شود و تنها سنتی که تا حدی باقی می‌ماند زیارت اهل قبور است.

لیکن برخلاف سنت معمول اجتماعی و مقتضیات تاریخی، در ولادت و شهادت ائمه دین هر سال محافل باشکوهی برپا می‌شود و عجب این که سال به سال نیز بر شکوه آن افزوده می‌شود و عقل از تحلیل این معمای دینی و اجتماعی و حماسی، عاجز است.

این نه خال است و زنخدان و سر زلف بُتان که دل اهل نظر برده که سرّی است خدایی عوامل بقا و انگیزه برپایی این‌گونه مجالس و محافل مذهبی را باید در محبت شدید مردم به اهل بیت و مظلومیت آن‌ها و از همه مهم‌تر، مشیت و اراده حق تعالی جست‌وجو کرد: «فی بیوت اذن الله ان

در نقش اساسی عزاداری و مجالس سوگواری و روضه‌خوانی باید گفت که یکی از رموز ماندگاری اسلام ناب محمدی (ص) و مکتب اهل بیت (ع) می‌باشد. این سنت مقدس، پس از شهادت امام حسین (ع) و عاشورا، به صورت هدف‌مند شروع شد و برپایی آن در میان جوامع شیعه و بعضاً در میان برخی از اهل سنت، به دلیل عظمت اهل بیت (ع) و لزوم محبت و مودت به آنان است. و این کم‌ترین اجری است که پیامبر (ص) از پیروان راستینش خواسته است: «قل لا اسئلكم علیه اجر الا المودة فی القربی»^۱ جز دوستی نزدیکانم، اجر و مزدی برای رسالت نمی‌خواهم.»

مقصود از ذوالقربی، به اعتراف شیعه و سنتی، علی (ع)، فاطمه (س) و حسن و حسین (ع) است. در همین زمینه امام شافعی سروده است:

یا اهل بیت رسول الله حبکم

فرض من الله فی القرآن انزله

کفاکم فی عظیم القدر انکم

من لم یصل علیکم لا صلاة له^۲

ای اهل بیت رسول خدا (ص)! در قرآن، دوست داشتن شما از ناحیه خدا واجب شده است. در عظمت قدر و مقام شما همین بس که هر کس به هنگام نماز بر شما درود نفرستد نمازش باطل است.^۳

خود ائمه (ع) به برقراری این نوع محافل و سوگواری‌ها تأکید و تشویق کرده‌اند و برپایی آن را تعظیم شعائر دینی دانسته‌اند. قرآن می‌فرماید: «و من یعظم شعائر الله فانها من تقوی القلوب»^۴ هر کسی که شعائر الهی را برپا دارد و بزرگ بشمارد کارش از تقوای درونی‌اش حکایت می‌کند.»

نکته مهمی که شایسته است در این مقال بدان اشاره کنیم، عزاداری به شیوه سنتی و پرهیز از

ترفع و یذکر فیها اسمہ؛^۶ بیت رفیع ولایت و امامت معصومان طبق مشیت حق تعالی به گونه‌ای است که روز به روز به عظمت پیدا می‌کند و در چنین محافلی نام و یاد خدا و احکام دین برای مردم بازگو می‌شود.»

تمام نقشه‌های دشمنان در این ایام خنثی می‌گردد و الگوهای عملی رشادت و مردانگی در ایام‌الله شناخته می‌شود. به گفته‌ی مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) عزاداری‌ها یک نوع هنر است؛ هم شعر است و هم تصویر. اگر محتوای اشعار مانند دعبل‌ها، کمیت‌ها، سید حمیری‌ها، فرزندق‌ها و... باشد بسیار کارساز خواهد بود.

امام امت (ره) در آبان ماه سال ۱۳۵۸ به مناسبت عزاداری ماه محرم کلماتی سازنده و آموزنده بیان فرمودند که خلاصه آن را بازگو می‌کنیم:

عزاداری‌ها رمز بقای اسلام و کشورهای اسلامی و شیعی است. ما باید این رمز و رازها را پیدا کنیم و نگه داریم. یکی از مهم‌ترین رمزها و بالاترین حماسه‌ها، در حادثه سیدالشهدا (ع) نهفته است. حضرت امام حسین، اسلام ناب محمدی را با قیام آگاهانه و نثار خون خودش بیمه کرد. اگر قیام او نبود حکومت‌های بنی‌امیه اسلام را به تدریج نابود می‌کردند؛^۷ چنان‌که یزید (لعنة الله علیه) در ضمن اشعاری^۸ با صراحت فریاد می‌زد: هاشم، با ملک و قدرت بازی می‌کرد، نه خبری آمده بود و نه وحی‌ای نازل شده بود. ای کاش نیاکان من که در بدر کشته شدند حاضر بودند و می‌دیدند چگونه انتقام می‌گیرم؛ آنان با هلهله و شادی خواهند گفت: دست مریزاد.^۹

امام راحل بارها می‌فرمود: حکومت‌های بنی‌امیه نمی‌خواستند اسلام بماند ولی قیام امام حسین (ع) در کربلا آن را حفظ کرد. هم اکنون استقلال و آزادی مملکت ما نیز به نهضت عاشورا و فرهنگ عاشورا بستگی تام دارد.^{۱۰}

امام باقر (ع) در وصیت خود مبلغی را مقرر کرده بودند تا پس از شهادتش ده سال در مکه و منا

برایش عزاداری کنند و بر مظلومیت وی اشک بریزند. این همان رمز اساسی و سیاسی بقای مظلومیت اهل بیت است و به اصطلاح یک تبلیغات روانی است در جهت افشای جنایات حکومت‌های بنی‌امیه و منهدم کردن خصلت‌ها و بدعت‌های آنان.^{۱۱}

در واقع، این‌گونه مراسم بر ضد جنایت‌جویان و نابودی ظالمان و حمایت از مظلومان برپا می‌گردد. دسته‌جات عزاداری در حقیقت یک راه‌پیمایی سیاسی و اجتماعی است. سینه‌زنی و نوحه‌خوانی و افراشتن پرچم‌های سرخ و سیاه و پلاکاردهای آگاه‌کننده و هنرمندانه، اگر مسائل خرافی بر آن افزوده نشود و با اشعار پرمحتوا و احساسی توأم گردد، بزرگ‌ترین میتینگ دینی علیه بی‌دینی و فسق و فجور خواهد بود؛ همان‌گونه که می‌تواند رمز بقای مذهب و ارزش‌های آن و فضیلت‌ها، رشادت‌ها و اخلاق اسلامی باشد.

اما آیا هرگز اندیشیده‌اید این نوع عزاداری در سراسر کشور و بلاد اسلامی از ناحیه چه کسی صورت می‌گیرد؟

بدون شک این هم‌آهنگی در کشورهای ایران، عراق، هندوستان، پاکستان و بسیاری از بلاد شیعه‌نشین، هم‌زمان با ایام محرم به گونه طبیعی انجام می‌شود و احدی نقشی در برپایی آن ندارد. این عزاداری‌ها یک حرکت خودجوش مردمی است که فقط به دلیل محبت به امام حسین (ع) و خاندان مطهرش و مظلومیت آنان، در سرتاسر جهان برپا می‌شود. در کجای عالم سراغ دارید یک ملتی تحت شعار واحدی به نام «عاشورا» چنین حماسه‌هایی به وجود آورد. با این‌که بارها دشمنان اسلام و عوامل وهابیت و مزدوران استکباری جمع‌کنندگی از عزاداران امام حسین (ع) را به خاک و خون کشیده‌اند اما سال دیگر دل‌باختگان امام حسین (ع) باشکوه بیش‌تری این مراسم را برگزار می‌کنند.

این حسین کیست که عالم همه دیوانه اوست
 این چه شمع است که جانها همه پروانه اوست
 هر کجا می‌نگرم نور رخس جلوه‌گر است
 هر کجا می‌گذرم جلوه مستانه اوست
 هر دلی میل سوی کرب و بلایش دارد
 من ندانم که چه سرّی است که در خانه اوست
 امام راحل(ره) در این زمینه فرمود: شیطنتها و
 شبهه افکنی‌ها نباید باعث کم‌رنگ شدن عزاداری‌ها
 بشود. دشمنان همواره درصدد ایجاد تفرقه هستند تا
 به هر شکلی مردم را از روحانیت جدا کنند. بعضی
 می‌گویند روضه نخوانید، ملت گریه نباشید، در
 صورتی که اگر روضه‌خوانی صحیح و هدفمند و
 مشتمل بر اشعار حماسی باشد تأثیر شگفت‌آوری
 دارد.^{۱۲}

آثار عزاداری

این عزاداری‌ها و سوگواری‌ها تمام نقشه‌های
 دشمنان را نقش بر آب می‌کند، باعث ائتلاف و اتحاد
 مسلمانان می‌شود. ضمن این که برای ما منفعت
 دنیوی و اخروی نیز دارد.

در عصر حاکمیت پهلوی، گذشته از کشف
 حجاب، دستور دادند مجالس عزاداری را هم تعطیل
 و عزاداران را زندانی کنند، ولی مردم در زیرزمین‌ها و
 روستاها به عزاداری ادامه دادند تا رژیم پهلوی
 مجبور شد دست از مخالفت بردارد و یزیدگونه برای
 کسب حیثیت، در مجالس عزای امام حسین(ع)
 شرکت کند.

البته امروزه بدخواهان و دشمنان اهل‌بیت(ع) در
 جهت کم‌رنگ کردن عزاداری‌ها می‌گویند: امام
 حسین(ع) کشته نشده تا ما گریه کنیم، اگر به چنین
 شیوه ادامه دهیم دنیا ما را ملت گریه معرفی خواهد
 کرد.

پاسخ ما روشن است. گریه ما یک نوع گریه
 سیاسی است. گاهی از روی محبت و رقت قلب و به
 دلیل مظلومیت اباعبدالله(ع) و اصحاب و یاران او
 می‌باشد و زمانی به بهانه توبه از گناهان و توسل به

خدای متعال؛ یعنی در واقع زبان حال ما این است
 که خدایا به برکت مظلومیت و شهادت حسین بن
 علی(ع) و یارانش گناهان ما را بریز و بیماران ما را
 شفا بخش و... ولی فلسفه عزاداری‌ها برای گریستن
 نیست بلکه محکومیت ستم‌گری‌ها، جنایت‌ها، جفاها،
 قساوت‌ها، بی‌رحمی‌ها، نامردی‌ها و از همه بالاتر قلم
 سرخ کشیدن بر پستی‌ها و خودخواهی‌هاست.

قاتلان اباعبدالله(ع) مظهر کامل زشتی‌ها و
 پلشتی‌ها بودند اما یاران اباعبدالله(ع) تجسم بخش
 ادب و نزاکت، فضیلت و شجاعت و مروّت و منطق
 بودند و از امام آموخته بودند که نباید زبان به فحاشی
 بگشایند.

البته برائت از این ستم‌گران و ظالمان، نباید با
 فحاشی و ناسزاگویی همراه باشد، چرا که شیعیان و
 پیروان مخلص اهل‌بیت از حضرت اباعبدالله
 الحسین(ع) و یارانش، درس ادب و بندگی و وفاداری
 آموخته‌اند و بر این سخن گهربار امام علی(ع)
 پای‌بندند که فرمود: «ائی اکره ان تکنوا سباین لو
 وصفتم اعمالهم و ذکرتم حالهم کان اصوب من القول و ابلغ
 من العذر»^{۱۳} من دوست ندارم شما فحاش و بد زبان
 باشید و مخالفان را دشنام دهید. اگر حالات آن‌ها و
 کارهایشان را وصف کنید از نظر گفتار نافذتر و از
 نظر عذر، رساتر است.»

وقتی در مجالس اباعبدالله(ع) شراب‌خواری،
 قماربازی و عیاشی‌های یزید و بنی‌امیه بازگو شود،
 آنان برای همیشه محکوم می‌شوند و عیاشان و
 هرزه‌گران می‌فهمند که جزء لشکریان یزید
 می‌باشند.

اما در این میان دشمنان و بدخواهان نیز آرام
 ننشسته‌اند و از هر راهی در صدد ضربه‌زدن به
 اعتقادات و باورهای مذهبی مسلمانان هستند. البته
 تاکنون راه‌های بسیاری را آزموده‌اند ولی این‌بار
 شانس خود را در نوع مداحی‌ها و روضه‌ها امتحان
 کرده‌اند؛ به این بیان که نوحه‌هایی به سبک‌های
 ترانه و محتوای عاشقانه ساختند و آهنگ‌هایی را که

مخصوص مجالس لهو و لعب بود به عرصهٔ عزاداری‌ها وارد نمودند. لکن با درایت علما و مراجع بزرگوار و هشدار به موقع آنان، دشمنان اهل بیت در این مسیر نیز ناکام ماندند. البته متأسفانه این نوع مداحی هنوز در لابه‌لای عزاداری‌ها مشاهده می‌شود که آن را هم باید به تدریج از بین ببریم.

به فرمایش آیه الله العظمی سیستانی موسیقی یک هنر و علمی از علوم انسانیت است بعضی از آن‌ها حلال و بعضی حرام است موسیقی حلال آن آهنگ‌هایی است که مناسب با مجالس لهو و لعب نباشد عکس موسیقی حلال سپس این مرجع بزرگوار توضیح می‌دهند که موسیقی از آن جهت حرام نمی‌باشد که لحن و آهنگ آن باعث فرح و شادمانی می‌شود و فضای روح را تغییر داده و موجب آرامش می‌گردد و این یک امر پسندیده و نیکوست بلکه موسیقی حرام آن نوع موسیقی است که مخصوص مجالس لهو و لعب می‌باشد و یا آهنگ‌ها اهل فسق و عصیان می‌باشد که تشخیص این نوع آهنگ‌ها به وسیلهٔ متخصصان صورت می‌گیرد.^{۱۴} نکتهٔ دیگر در این زمینه، برهنه شدن بعضی از سینه‌زنان در مراسم عزاداری است و البته بعضی از مداحان نیز آنان را به این کار تشویق می‌کنند. البته برهنه شدن مردها فی نفسه اشکال شرعی ندارد، لیکن اگر در منظر زنان و نامحرمان باشد، ایمن از آفات نیست و حتی بعضی از مراجع فتوای به حرمت می‌دهند.

ما حصل سخن این که نفس عزاداری یکی از سنت‌های بسیار نیکو و پسندیده است، اما همگان باید مواظب باشند که محافل و مجالس عزاداری آلودهٔ به خرافات، بدعت‌ها، کارهای ناصواب و دشمن شادکن نشود. در کنار این عظمت تاریخی که با احساس و شور عاطفی و مذهبی دوست‌داران اهل بیت همراه است، عده‌ای از معاندان و سوء استفاده‌کنندگان و مخالفان ائمهٔ بزرگوار هستند که می‌خواهند به هر طریق ممکن ضربه بزنند. بنابر این

لازم است عزاداری‌هایمان، با بصیرت و بینش دقیق توأم باشد و مواظب فتنه‌گران باشیم، چرا که در غیر این صورت راه را بیراهه خواهیم رفت و به تدریج از فلسفه و حکمت عزاداری فاصله می‌گیریم و به آن‌جا کشیده خواهیم شد که نباید کشیده شویم.

سردبیر

● پی‌نوشت‌ها:

۱. شوری (۴۲) آیهٔ ۲۳.
۲. الصواعق المحرقة، ص ۱۴۸ و نورالابصار، ص ۱۲۷.
۳. سنن دار قطنی، ج ۱، ص ۳۵۵. در این کتاب حدیثی از پیامبر نقل شده که فرمود: هر کس در نماز بر امام علی(ع) و اهل بیت من صلوات نفرستد نمازش قبول نمی‌شود.
۴. حج (۲۲) آیهٔ ۳۲.
۵. جامع المسائل، ج ۲، ص ۵۸۰.
۶. نور (۲۴) آیهٔ ۳۶.
۷. به نقل از: علی ربانی خلخالی، عزاداری از دیدگاه مرجعیت شیعه، ص ۴.
۸. این اشعار در کتاب‌های معروف اهل سنت، ثبت شده است.
۹. تاریخ طبری، ج ۸، ص ۱۸۸؛ البدایة و النهایة، ج ۸، ص ۲۴۶ و بلاغات انساء ابن طیغور، ص ۲۱.
۱۰. به نقل از: علی ربانی خلخالی، عزاداری از دیدگاه مرجعیت شیعه، مقدمه.
۱۱. البدایة و النهایة، ج ۸، ص ۲۴۶ و بلاغات انساء ابن طیغور، ص ۲۱.
۱۲. به نقل از: علی ربانی خلخالی، عزاداری از دیدگاه مرجعیت شیعه، ص ۴.
۱۳. نهج البلاغه صبحی صالح، خطبهٔ ۲۰۶، ص ۳۲۳.
۱۴. الفقه المقتربین، ص ۳۲۲، مسئلهٔ ۵۴۶.